

Негара Олена Віталіївна

студентка 3-го курсу судово-адміністративного факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОДІЛ ДЕРЖАВНОЇ ВЛАДИ ЯК ФУНДАМЕНТАЛЬНИЙ ПРИНЦИП ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Питання влади як такої та її використання і застосування протягом довгого періоду цікавить теоретиків та практиків. Першочергово Дж. Локк запропонував утворення такої моделі організації державної влади, що передбачала докорінне переосмислення форми держави. Сама ідея монархічної форми здавалася йому хибною, адже основним джерелом влади він вважав не державу, а народ. Дж. Локк писав, що «публічна влада за своєю природою є двоїстою», а тому виділяв лише законодавчу і виконавчу гілки. У той час Монтеск'є сприймав принцип поділу влади як невід'ємну властивість та визначальну ознаку республіканської форми держави і тому шукав

таку модель, завдяки якій можна було б максимально забезпечити стабільність державної форми. Ш.-Л. Монтеск'є розвинув ідеї Дж. Локка, додавши ще одну гілку влади – судову. Особливість поглядів Ш.-Л. Монтеск'є на «три влади» полягає у тому, що кожна з них проголошувалася самостійною і незалежною. Тим самим виключалася узурпація влади будь-якою особою або окремим органом держави.

Тому логічно, що ідея поділу влади з'явилася як реакція на зосередження влади в одних руках із метою запобігання такому зосередженню в подальшій практиці функціонування публічної влади [4, с. 40].

Відповідно до ч. 1 ст. 6 Конституції України, державна влада в Україні здійснюється на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову [1]. Вказане положення закріплює принцип демократичної держави – поділ влади. Тому варто звернути увагу на інші численні положення, що стосуються демократичної форми держави, наприклад, на преамбулу («Верховна Рада України прагне розвивати і зміцнювати демократичну, соціальну, правову державу») та ст. 1 Конституції України.

Стосовно ролі поділу влади як однієї з засад демократичної держави, варто відзначити, що наявність деконцентрації влади (яку й уособлює ідея поділу влади) сприяє реалізації низки вагомих конституційних положень, зокрема ст. 5 Основного Закону. Логічно, що «ніхто не може узурпувати державну владу», якщо її втілюють декілька незалежних один від одного органів (або групи державних органів певного функціонального спрямування). Говорячи про «незалежність» представників різних гілок влади, ми маємо на увазі не фактичну відсутність будь-якого впливу їх одна на одну, а наявність гарантій невтручання однієї гілки влади у сферу діяльності іншої гілки влади. Також на необхідність деконцентрації влади звертав увагу Конституційний Суд України у рішенні від 24 червня 1999 року, де зазначено, що метою функціонального поділу державної влади на законодавчу, виконавчу та судову є розмежування повноважень між різними органами державної влади та недопущення привласнення повноти державної влади однією з гілок влади [2].

Також принцип поділу влади було згадано у Висновку Конституційного Суду України від 30 жовтня 2003 року, де

зазначено, що конституційний лад демократичної, правової держави має одним з головних принципів здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову... Організація і здійснення державної влади на засадах її поділу на законодавчу, виконавчу та судову не є самоцілью, а покликана забезпечувати права і свободи людини і громадянина [3]. Вказане положення впливає зі ст. 3 Конституції України, якою людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку визнано найвищими соціальними цінностями, а утвердження і забезпечення прав і свобод людини – головним обов'язком держави.

Отже, проголошення поділу влади як однієї із засад її здійснення сприяє утвердженню України як демократичної правової держави.

Окрім того, неможливо не звернути увагу, що положення ч. 1 ст. 6 Конституції України має превентивний (запобіжний) характер. Так, Ю. Д. Батан пише, що «превентивна мета норми Конституції про поділ державної влади на законодавчу, виконавчу і судову виявляється у запобіганні узурпації влади приватними особами чи організаціями та її надмірній концентрації у структурних частинах держави». Таким чином, лише закріпленням цього положення гарантується неможливість такої «концентрації» влади в «одних руках» і реалізація положення ст. 5 Конституції України [5, с. 9].

Відповідно до ч. 2 ст. 6 Конституції України, органи законодавчої, виконавчої та судової влади здійснюють свої повноваження у встановлених цією Конституцією межах і відповідно до законів України. З огляду на це положення також слід звернутися до ч. 2 ст. 19 Конституції України, де закріплено, що органи державної влади, їх посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, в межах повноважень та у спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. З цього випливає, що при регулюванні діяльності використовується лише імперативний метод, стислий зміст якого зосереджується у тезі «дозволено все, що прямо передбачено законодавством». Лише за умови дотримання вимоги законності у діяльності органів законодавчої, виконавчої і судової гілки влади принцип поділу влади набуває свого сенсу.

Отже, з наведеного випливає, що закріплення і реалізація принципу поділу державної влади є кроком до розбудови демократичної держави. Окрім того, закріплення і реалізація принципу поділу державної влади сприяє забезпеченню прав і свобод

людини (шляхом визнання такого забезпечення головним обов'язком держави) та втіленню і, що також є важливим, непорушенню положень ст. 5 Конституції, згідно з якою право визначати і змінювати конституційний лад в Україні належить виключно народові і не може бути узурповане державою, її органами або посадовими особами, забезпечує неможливість узурпації державної влади взагалі.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР. – Режим доступу: <https://bit.ly/1z88UzE>.
2. Рішення Конституційного Суду України у справі за конституційним поданням Верховного Суду України щодо відповідності Конституції України (конституційності) положень [...] : від 24.06.1999 р. № 6-рп/99. – Режим доступу: <https://bit.ly/2yMxHxl>.
3. Висновок Конституційного Суду України у справі про надання висновку щодо відповідності проекту Закону України «Про внесення змін до Конституції України», [...] : від 30.10.2003 р. № 1-в/2003. – Режим доступу: <https://bit.ly/2DmyY1Q>.
4. Батан Ю. Д. До питання про конституціоналізм як превентивний механізм права / Ю. Д. Батан // Конституція України в контексті сучасних конституційних парадигм (Х Тодиківські читання) : зб. тез наук. доп. і повідомлень Міжнар. наук. конф. (м. Харків, 27-28 жовтня 2017) / За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. – Харків : ТОВ «Видавництво „Права людини“», 2017. – С. 39-40. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10598>.
5. Батан Ю. Д. Про юридичну базу реалізації превенції: чи можна вважати конституцію законом про профілактику? / Ю. Д. Батан // Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України. – 2018. – № 1. – С. 7-13. – Режим доступу: <http://dspace.onua.edu.ua/handle/11300/10592>.

Науковий керівник: к.ю.н., доцент Єзеров А. А.